

Akademik Hareketlilikler ile Bilgi Ağlarının Oluşumu: Burs Programları Bağlamında Bir İnceleme

Formation of Knowledge Networks Through Academic Mobilities: A Study in the Context of Scholarship Programs

Süleyman Yıldız¹ , Aydın Balyer¹

¹ Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul, Türkiye

Özet

Bu çalışmanın amacı, burs programlarıyla gerçekleşen akademik hareketlilikler yoluyla yükseköğretim alanında oluşan uluslararası bilgi ağlarının durumunu; akademik hareketliliklerin araştırmacıların kişisel kariyerlerine ve Türkiye'nin bilimsel gelişimine olan katkısını incelemektir. Araştırma, nicel araştırma desenlerinden tarama deseni ile yürütülmüştür. Çalışmanın örnekleme tabakalı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Veriler anket ile toplanmış ve aritmetik ortalama, frekans, yüzde değerleri gibi betimsel istatistikler, Ki-kare testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, akademik hareketlilikler, araştırmacıların ev sahibi kurumlarda ve farklı ülkelerdeki araştırmacılarla yoğun etkileşime girerek birçok bilimsel faaliyet gerçekleştirmesini, farklı ülkelerdeki araştırmacılarla uzun süreli dostluklar ve akademik bağlantılar/bilgi ağları oluşturmalarını sağlamaktadır. Burs alarak akademik hareketlilik gerçekleştiren bursiyerler, burs programından sonraki süreçlerde daha önceki bağlantılarını kullanarak uluslararası araştırma ağlarının üyesi olmayı sürdürmekte ve bu ayrıcalıklarını kullanarak güçlü sosyal ve kültürel sermaye edinmektedir. Çalışmada bursiyerlerin burs esnasında ve burstan sonra Türkiye'de ve diğer ülkelerde yaptığı bilimsel çalışmalar ortaya konulmuş; bu çalışmalar burs alınan kurum ve burs süresi değişkenlerine göre incelenmiştir. Ulaşılan sonuçlara dayalı olarak Türkiye'de akademik hareketliliklerin yürütülmesiyle ilgili bazı politika düzenlemeleri önerilmiştir.

Abstract

The aim of this study is to examine the status of international knowledge networks formed in higher education through academic mobilities facilitated by scholarship programs; and to investigate the contribution of academic mobilities to researchers' personal careers and to Türkiye's scientific development. The research was conducted using a survey design, which is one of the quantitative research patterns. The sample of the study consists of 391 students, researchers, and academics who received scholarships from various institutions and carried out academic mobilities abroad, selected through stratified sampling method. The data of the research were collected through a questionnaire. Descriptive statistics such as arithmetic mean, frequency, percentage values, Chi-square test, T-test, and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) were used to analyze the data. According to the research results, academic mobilities enable researchers to engage in intensive interaction with researchers in host institutions and in different countries, conducting various scientific activities, and forming long-term friendships and academic connections/knowledge networks with researchers in different countries. Scholarship holders who undertake academic mobility continue to be members of international research networks using their previous connections in the post-scholarship period and gain strong social and cultural capital by utilizing these privileges. The scientific studies conducted by scholarship holders during and after the scholarship period in Türkiye and other countries were presented in the study; these studies were examined according to the variables of the institution where the scholarship was received and the duration of the scholarship. Based on the results obtained, some policy recommendations regarding the implementation of academic mobilities in Türkiye are proposed.

Anahtar Kelimeler: Akademik Hareketlilik, Sosyal Sermaye Kuramı, Bilgi Ağları, Burs Programı

Keywords: Academic Mobility, Social Capital Theory, Knowledge Networks, Scholarship Program

İletişim / Correspondence:

Doktora Öğrencisi Süleyman Yıldız
Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
İstanbul / Türkiye
e-posta: syildiz0034@gmail.com

Yükseköğretim Dergisi / TÜBA Higher Education Research/Review (TÜBA-HER), 15(3), 637–654. © 2025 TÜBA
Geliş tarihi / Received: Haziran / June 28, 2024; Kabul tarihi / Accepted: Nisan / April 17, 2025

Bu makalenin atıf künyesi / How to cite this article: Yıldız, S. & Balyer, A. (2025). Akademik Hareketlilikler ile Bilgi Ağlarının Oluşumu: Burs Programları Bağlamında bir İnceleme. *Yükseköğretim Dergisi*, 15(3), 637–654. <https://doi.org/0.53478/yuksekogretim.1505214>

Bu çalışma birinci yazar tarafından yürütülen ve Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde devam eden "Yükseköğretimde Akademik Hareketlilik ve Bilgi Ağları" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. / This study is derived from the doctoral thesis titled "Academic Mobility and Knowledge Networks in Higher Education" being conducted by the first author at Yıldız Technical University, Institute of Social Sciences.

ORCID: S. Yıldız: 0000-0002-4279-1184; A. Balyer: 0000-0002-4157-1155

Yükseköğretimdeki uluslararasılaşma girişimleri, araştırmacıların ve akademisyenlerin ulusötesi hareketliliklerini giderek artırmaktadır. Çeşitli burs programlarına, konferanslara, seminerlere, alan çalışmalarına ve laboratuvar araştırmalarına katılmayı, kütüphane ve arşiv araştırmalarında bulunmayı kapsayan (Ackers 2010; Jöns 2008) uluslararası akademik hareketliliklerin gerçekleşmesi çoğu zaman burs programları ile mümkün olmaktadır. Genel olarak akademik hareketlilikler kültürel ve bilimsel sermaye birikimi sağlayan ve araştırma toplulukları arasında bağlantı kurulmasıyla sonuçlanan bir süreçtir (Jacob & Meek, 2013; Rostovskaya ve ark., 2020). Araştırma toplulukları ve yabancı bilim insanlarıyla sağlanan bilgi ağları yükseköğretimde sosyal sermayeyi temsil eder ve araştırmacıların varlıklı bir sınıfın ya da nitelikli bir eğitim kuruluşunun üyesi olmasını sağlar (Dika & Singh, 2002). Bourdieu (1988) akademik alanda aktörlerin sosyal ve kültürel sermaye elde etmek için mücadele ettiğini; uluslararası akademik hareketliliklerin kültürel ve sosyal sermaye edinimini sağlayan önemli bir süreç olduğunu ve akademisyenlerin sahip olduğu bilgi ağları yoluyla ayrıcalıklı bir konuma yükseldiğini belirtmektedir.

Akademik hareketlilikler ile ilgili çalışmalar çoğunlukla öğrenci hareketliliğine odaklanmaktadır. Akademisyenlerin ve diğer araştırmacıların hareketliliğine odaklanan çalışmalar ise daha azdır. Akademisyen ve araştırmacı hareketliliği ile ilgili çalışmaların bir kısmı hareketliliklerin araştırma çıktıları, kariyer gelişimi, araştırma ağları ve iş birlikleri üzerindeki etkisine (Ackers, 2010; Guth & Gill, 2008), bir kısmı akademik hareketliliklerde araştırmacıları güdüleyen faktörlere (Yang, 2016), bir kısım çalışmalar ise akademik hareketlilikler ile bilimsel bilginin üretilmesi (Jöns, 2008), bilimsel ağların oluşturulması, akademisyenlerin gelişmesi, bilginin bilimsel diasporalar gibi çeşitli araçlarla transfer edilmesi (Ackers, 2005), kariyer gelişimi ve kurumların ve kişilerin bilimsel ilerlemesi arasındaki ilişkiye (Balyer & Özcan, 2022) odaklanmaktadır. Akademik hareketlilik ile ilgili Türkiye'deki araştırma sayısı oldukça azdır. Akademik hareketlilikler ile hareketlilik motivasyonları (Taşçı, 2022), akademisyenlerin mesleki gelişimi (Balyer & Özcan, 2022), beyin göçü dinamikleri (Köşer-Akçapar, 2009), burs programları (Aybar, 2016) arasındaki ilişkiye odaklanan araştırmalar Türkiye'de yapılan çalışmalara örnek verilebilir.

Akademik hareketliliklerin Türkiye'nin bilimsel gelişimine etkisine ve Türkiye'deki araştırmacılara olan katkılarına değinen çalışmalara ihtiyaç vardır (Yıldız & Balyer, 2024). Türkiye'de akademik hareketlilik gerçekleştiren kişilerin hareketlilikler ile elde ettiği bilgi ağları ortaya koyan, bilgi ağlarının ve bilimsel iş birliklerinin hareketliliklerden sonraki durumlarını inceleyen, bu ağların araştırmacıların kişisel kariyerlerine ve Türkiye'deki bilimsel ilerlemeye etkisini araştıran ve burs programlarının bu süreçlerdeki rolünü inceleyen çalışmaların gerekli olduğu söylenebilir. Ayrıca akademisyen ve araştırmacıların hareketliliklerin bilimsel çıktılar üzerindeki olumlu etkisi özellikle ev sahibi ülkeler lehinedir. Ev sahibi ülkelerdeki uluslararası nitelikli

kişilerinin fazlalığı, istihdam için bir yenilik kaynağı ve çeşitli teşviklerin varlığı ile son derece olumlu iken, gönderici ülkeler açısından bu durum tersine işlemektedir (Siekierski, ve ark., 2018). Dolayısıyla akademik hareketliliklerin sonuçlarının gönderici ülkeler açısından daha olumlu olmasını sağlayacak bazı politikaların önerilmesi önemlidir.

Bu çalışmada, Türkiye'deki akademisyenlerin ve araştırmacıların Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından yürütülen burs programlarıyla desteklenen uluslararası akademik hareketlilikleri sonucunda yabancı bilim insanlarıyla kurdukları ağların açığa çıkarılması, bu ağların doğasının ve hem burs programları esnasında hem de burs programlarından sonraki süreçlerdeki durumunun incelenmesi; akademik hareketliliklerin Türkiye'deki araştırmacılara/akademisyenlere ve Türkiye'nin bilimsel ilerlemesine katkısının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Sosyal Sermaye Kuramı, Akademik Hareketlilikler ve Burs Programları

Sosyal Sermaye Kuramı Bourdieu'nun çalışmalarıyla oluşturulmuştur. Bu kurama göre belirli bir alandaki aktörler arasında güç mücadelesi yaşanmakta ve aktörler sermayelerini kullanarak daha fazla güce erişmeyi istemektedirler. Kuramda sermaye, ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermaye olmak üzere dört grupta ele alınmıştır. Sosyal sermaye "karşılıklı tanımaya dayalı az ya da çok kurumsallaşmış ilişkiler ağından oluşan bir ağı üyesi olmakla bir bireye veya gruba tahakkuk eden gerçek veya sanal kaynakların toplamı" (Bourdieu & Wacquant, 1992, s.119) ifade etmektedir. Ekonomik kaynaklar, ekonomik sermayeyi; ilişkiler ağı ve diğer aktörlerle olan bağlantılar sosyal sermayeyi; eğitim yoluyla kazanılan beceriler kültürel sermayeyi, simgesel değerler ise sembolik sermayeyi temsil etmektedir (Rutz & Balkan, 2015). Kurama göre eğitim, aktörlerin özellikle kültürel ve sosyal sermaye edinimi için güç mücadelesi verdiği bir alandır.

Gelişmekte olan ülkelerde akademik hareketlilikler, orta sınıfı temsil eden bireyler tarafından bir mücadele aracı olarak görülmekte ve yurt dışında eğitim almak gibi nitelikli eğitim ortamlarına erişmek, küresel bir kimlik oluşturarak araştırmacıların bulundukları sosyal sınıfın tam donanımlı bir üyesi olmasını sağlamaktadır (Sancho, 2017). Örneğin Kim (2018) Güney Kore'de ekonomik olarak yeterince üretken olmayan işçi sınıfının ve toplumun orta sınıfı temsil eden diğer bireylerin, ülkeyi terk etmeye ve başka bir yerde yükseköğrenime devam etmeye meylli olmasının sermaye edinimi ile yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla nitelikli eğitim almak, sınıf atlamının ya da sınıf habitusunu değiştirmenin önemli bir aracı olarak algılanabilmektedir.

Bourdieu'ya göre eğitim "kurumsallaşmış kültürel sermaye biçimini" ve "akademik sermayeyi" temsil etmektedir. Aktörler, kendilerini daha fazla ayrıcalıklı kılmak ve toplumda sahip oldukları ayrıcalıklı konumu korumak için daha yüksek nitelikte eğitim ortamlarını erişmeyi istemektedir. Bu yönüyle eğitim aktörlerin prestijli bir konum elde etmesi ve sınıf habituslarını devam ettirebilmesi için bir araç niteliği taşımaktadır (Bourdieu, 1988). Ayrıca eğitim ile kazanılan kültürel sermaye biçimleri daha sonra ekonomik sermayeye dönüşebilme niteliğine sahiptir.

Yükseköğretim alanında sosyal sermayeyi temsil eden öğelerin başında varlıklı bir sınıfın ya da eğitim kuruluşunun üyesi olmak, diğer akademisyenlerle sosyal bağlantılara sahip olmak gelmektedir (Dika & Singh, 2002). Akademik hareketliliklerin dünyanın farklı yerlerindeki bilim insanları ve araştırma toplulukları arasında bağlantı kuran bir süreç olduğu (Jacob & Meek, 2013; Rostovskaya ve ark., 2020) göz önünde bulundurulduğunda uluslararası akademik hareketliliklerin kültürel ve bilimsel sermaye birikimi sağlayan önemli bir süreç olduğu söylenebilir. Yükseköğretimde kültürel sermaye biçimlerinin en önemlileri arasında kültürlerarası farkındalık, kültürel yeterlilikler, eğitimle kazanılmış bilgiler ve dil becerileri gelmektedir (Kim & Díaz, 2013). Akademisyenler/araştırmacılar ayrıcalıklı bir grubun üyesi olmak için bu sermaye biçimlerine eğitim yoluyla sahip olma mücadelesi vermektedir.

Uluslararası öğrenci ve akademisyen hareketlilikleri de yükseköğretim alanında araştırmacıların ayrıcalıklı bir konuma yükselmesinde etkilidir. Sosyal Sermaye Teorisi ile akademik hareketlilikler arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalar (Ackers, 2010; Rostovskaya ve ark., 2020; Walters, 2009) sosyal ve kültürel sermayesi yüksek olan grupların yurtdışında eğitim almayı, daha fazla sermaye elde etmede etkili bir araç olarak kullandığını göstermektedir. Akademik hareketlilik gerçekleştiren kişiler edindikleri ayrıcalıkları kullanarak ülkelerindeki önde gelen üniversitelere daha kolay erişebilmektedir. Bununla birlikte hareketlilikler, araştırmacılara yabancı ülkelerde oturma izni veya vatandaşlık almak için önemli fırsatlar sunmaktadır. Uluslararası eğitimin imkânlarından faydalanmak, öğrencilerin ve araştırmacıların gelecekte istihdam edilme olasılıklarını ve daha fazla hareketli hale gelmelerini arttırmaktadır. Bu kişiler okul hayatları boyunca gelişmiş eğitim içeriklerine erişmekte ve özellikle dil becerilerini geliştirmektedir (Netz & Jaksztat, 2014). Akademik hareketlilikler yoluyla bireylerin başka durum bir ülkedeki üniversitelerden diploma alması onların sonraki kuşaklara güçlü sosyal sermayeler miras bırakmasını da sağlamaktadır (Walters, 2009).

Uluslararası akademik hareketlilik gerçekleştiren bilim insanlarının ayrıcalıklı bir konum elde etmesinde özellikle bu kişilerin dahil olduğu akademik ağlar/bilgi ağları etkilidir. Akademisyenlerin farklı ülkeler arasındaki iş

birliğine dayalı karşılıklı gidiş gelişleri, bilimsel gruplar arasındaki iş birliği, ortak projeler ve ortak yayınlar gibi bilim insanlarının etkileşimini içeren tüm faaliyetler bilgi ağlarının geliştirilmesiyle (De Filippo ve ark., 2009) ve diğer ülkelerde bilgi merkezlerinin oluşmasıyla sonuçlanmaktadır (Jöns, 2008). Diğer ülkelerdeki seçkin bilim insanlarıyla çalışma, araştırmalara yüksek fon sağlayan kurumlarda görev alma, mühendislik gibi alanlarda iyi donanımlı laboratuvarlarda çalışma, gelişmiş bilimsel altyapılara erişim gibi daha iyi insan ve teknik sermayeye ulaşma şeklinde birçok ayrıcalıklı sonuçlanan bilgi ağları (Azoulay ve ark., 2017) daha fazla araştırma özerkliği ve özgürlüğü sağlar.

Ackers (2005) akademik hareketlilik gerçekleştiren araştırmacıların anavatanlarına döndüklerinde ya da farklı bir ülkeye yeniden hareketlilik gerçekleştirdiğinde önceki ev sahibi ülkedeki kişilerle/kurumlarla bağlarını koruduğunu ve ilişkiler ağını sürekli olarak geliştirdiğini ifade etmektedir. Benzer şekilde Teichler (2017) akademik hareketliliklerden sonra elde edilen faydaların geçici hareketlilik döneminden sonra da devam edebildiğini ve kazanılan ayrıcalıklar daha kapsamlı olabildiğini belirtmektedir.

Bilgi ağları dışında akademik hareketlilikler araştırmacılara yabancı dili etkili kullanma, etnik unsurları tanıma, kültürel yakınlık kazanma, bilimsel kelime dağarcığını geliştirme ve başka bir ülkede üniversite deneyimi edinme (Bauder, 2015) gibi önemli ayrıcalıklar sağlamaktadır. Yine akademik hareketlilikler, araştırmacıların bilimsel davranışlarını, ders verme performanslarını ve pedagojik stillerini geliştirerek onların diğer meslektaşlarından daha yüksek bir konuma yükselmesini (Bauder, 2015) sağlamaktadır. Hareketlilik gerçekleştiren araştırmacıların sahip olduğu tüm bu ayrıcalıklar onların terfi etmelerinde, verimliliklerinin ve bilgi birikimlerinin artmasında, mentorluk ve proje danışmanlığı görevlerinde bulunmalarında (Ackers, 2005), yeni iş birlikleri oluşturmalarında, yeni kariyer rotaları belirlemelerinde etkilidir.

Hareketlilikler özellikle doktora ve doktora sonrası pozisyonlarda bulunan kişilerin uluslararası iş birliklerine katılmalarında önemli bir araçtır. Guth ve Gill'e (2008) göre özellikle doktora sonrası düzeyde kurulan sosyal sermaye ilişkileri daha değerlidir ve bilimsel faaliyetlere olumlu katkısı daha fazladır. Doktora düzeyindeki araştırmacılar özellikle araştırma projelerine dahil olmak ve tanınmış akademisyenler ile bağlantı kurmak için akademik hareketlilik gerçekleştirmek istemektedir. Woolley'e (2008) göre doktora ve doktora sonrası düzeyde kurulan sosyal sermaye ilişkileri ulusötesi bilimsel üretim faaliyetlerine daha fazla olumlu katkı sağlamaktadır.

Uluslararası öğrenci ve akademisyen hareketliliklerin bilimsel çıktılar üzerindeki olumlu etkisi özellikle hareketliliklerin büyük çoğunluğunun yönünü belirleyen gelişmiş ülkeler lehinedir. Gelişmiş ülkelerin yabancı

öğrencilere ve araştırmacılara ev sahipliği yapması, ulusal araştırma ekiplerinin daha çeşitli ve nitelikli olmasına neden olmaktadır. Bu ülkelere gelen/göç eden yabancı araştırmacılar, sınır ötesi iş birlikleri, ortak yayınlar, yeniliklerin üretimi, patent başvurularının artışı gibi birçok olumlu değişime yol açarken; gönderici ülkeler çoğunlukla bundan mahrum kalmaktadır (Chellaraj ve ark., 2005). Dolayısıyla akademik hareketliliklerin sonuçları, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından daha önemlidir.

Akademik hareketlilik davranışlarını en çok burs gibi ekonomik faktörler ile araştırma altyapısı gibi teknik donanım ile ilgili faktörler belirlemektedir (Guth & Gill, 2008). Çeşitli hükümet ve sivil toplum kuruluşlarının bursları olmadan akademik hareketliliklerin gerçekleşmesi neredeyse mümkün değildir (Ackers, 2010). Burs programları hareketliliklerde eşgüdümün ve işleyişin hızlandırılmasını, hareketliliklerin finanse edilerek kolaylaştırmasını sağlamaktadır. Akademik hareketliliklerin yürütülmesinde birçok ülkede farklı burs programları yürütülmektedir. Örneğin ABD’de, Fulbright, Rockefeller, Carnegie ve Ford Vakıfları, Almanya’daki Alman Akademik Değişim Servisi, Helmholtz ve Humboldt Vakıfları gibi vakıflar uluslararası hareketliliklerde etkili olan önemli kuruluşlardır (Yang, 2016). Ayrıca Erasmus+ programı da hem öğrenci hem de akademik personelin hareketliliğini teşvik ederek akademik hareketliliklere önemli finansman desteği sağlamaktadır. Burs programları ile ülkelerdeki mezunlar içerisinde seçilen kişiler belirli bir süre diğer ülkelerdeki eğitim kurumlarına gönderilmekte ve genellikle anavatanlarına geri dönüp belirli bir süre çalışmaları sağlanmaktadır.

Akademik hareketliliklerle ilgili Türkiye’deki yükseköğretim politikalarındaki genel eğilim, lisansüstü eğitim ve araştırma süreçleri için öğrencilerin ve araştırmacıların burs programlarıyla ekonomik olarak desteklenmesidir. Türkiye’de öğrencilerin, araştırmacıların ve akademisyenlerin hareketliliklerine finansman desteği sağlayan TÜBİTAK, YÖK, MEB, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ve üniversiteler gibi çeşitli kamu kuruluşlarının, yerli ve yabancı sivil toplum kuruluşlarının ve yabancı hükümetler kuruluşlarının düzenlediği çeşitli burs programları bulunmaktadır. Türkiye’de öğrencilerin ve akademik personelin hareketlilikleri özellikle 1987 yılından itibaren YÖK ve MEB tarafından finanse edilen burs programları önem kazanmıştır. 2002 yılına kadar sadece YÖK tarafından 4000’e yakın öğrenci yurt dışına gönderilmiştir (Aysu Köksal, 2021). Son zamanlarda ise bu eğilim giderek artmaktadır. Örneğin TÜBİTAK’ın düzenlediği 2214-A Yurtdışı Araştırma Burs Programı kapsamında 2022 yılı içerisinde 534 kişi desteklenmiştir (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu [TÜBİTAK], 2024).

Tüm bu kavramsal çerçeve bağlamında bu araştırmanın soruları şu şekildedir:

- Burs programlarıyla ile akademik hareket gerçekleştiren/gerçekleştirmiş olan akademisyenlerin ve araştırmacıların yabancı bilim insanlarıyla oluşturdukları bilimsel ağlar var mıdır? Varsa bu ağların durumu nedir?
- Akademik hareketlilik gerçekleştirenlerin sahip olduğu bilimsel iş birlikleri bağlamında ev sahibi ülkelerde ve Türkiye’deki araştırmacılarla birlikte gerçekleştirdiği ortak bilimsel çalışmalar (ortak yayınlar, konferanslar, çalıştaylar, seminerler vb.) nelerdir?
- Araştırmacıların sahip olduğu bilgi ağlarının ve uluslararası bilimsel iş birliklerinin kendi kişisel kariyerlerine ve Türkiye’deki bilimsel çalışmalara etkisi nedir?

Yöntem

Bu çalışma nicel araştırma desenlerinden tarama deseni ile yürütülmüştür. Tarama araştırması ile katılımcıların tutumları, görüşleri, davranışları ve özellikleri anket yoluyla tanımlanır ve bir evreni temsil etme niteliğine sahip olan örneklem üzerinde çalışma yapılarak evren genelindeki eğilimler, tutumlar veya görüşler nicel veya nümerik olarak betimlenebilir, mevcut durumlar karşılaştırılabilir, olaylar veya durumlar arasında ilişkiler tespit edilebilir (Creswell, 2012). Çalışmada seçilen örneklem üzerinden burs programları ile akademik hareketlilik gerçekleştiren kişilerin görüşleri ve hareketlilik deneyimleri anket ile belirlenmiş ve katılımcıların cevapları karşılaştırılarak genellemeler yapılmıştır. Çalışmanın yürütülmesinde Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’ndan 26.08.2022 toplantı tarihli 2022.08 toplantı nolu yazıyla etik kurul onayı alınmıştır. Çalışmanın örnekleme ölçüt örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemleriyle seçilmiştir. Katılımcıların daha önceden belirlenmiş olan ölçütlere uygun olarak seçilmesi durumunda bu yöntem tercih edilebilmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2014). Çalışmada, katılımcıların Türkiye’deki belirli kurumlardan burs alması ve yurt dışına akademik hareketlilik gerçekleştirmesi ölçüt olarak kabul edilmiştir. Ayrıca katılımcıların yurtdışında olması gibi bazı zorluklardan dolayı kartopu örnekleme tekniği de süreçte dahil edilmiştir. Araştırmanın örneklemi, MEB, TÜBİTAK ve YÖK bursiyeri olarak bir aydan daha uzun bir süre Türkiye dışında bir ülkede lisansüstü eğitim alma, misafir öğretim üyeliği, doktora sonrası veya doktora sırası araştırma, uygulamalı araştırma ve projelere katılma gibi çeşitli amaçlarla akademik hareketlilikleri gerçekleştiren 391 öğrenci, araştırmacı ve akademisyenden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine ait bazı bilgiler ■ Tablo 1’de gösterilmiştir.

■ Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırmanın katılımcılarından %56,5’i MEB, %33’ü TÜBİTAK, %6,9’u YÖK ve %3,6’sı diğer kurumlardan burs alarak akademik hareketlilik gerçekleştirmiştir. Katılımcıların %50,6’sı kadın, %49,4’ü erkektir. Katılımcıların %5,1’i 6 aydan az, %22,3’ü 6-12 ay aralığında, %24’ü 1-2 yıl aralığında, %26,3’ü 3-4 yıl aralığında ve %22,3’ü 4 yıldan daha uzun süre burstan yararlanmıştır. Burstan önce %40,2’si lisans, %34,3’ü yüksek lisans, %17,4’ü doktora ve %8,2’si post-doktora derecesine sahip iken burs almaya hak kazanmıştır. Burs programından önce katılımcıların %27,6’sı işsizdir ve %26,9’u üniversite dışında bir yerde istihdam edilirken, diğer katılımcılar üniversitelerde çalışmaktadır. Ayrıca katılımcıların %27,4’ü mühendislik alanında, %15,9’u fizik/kimya/biyoloji alanlarında, %11,5’i eğitim bilimleri alanında çalışmaktadır.

Araştırmanın verileri Burs Programı Yararlanıcıları Anketi (BPYA) ile toplanmıştır. Anket ile araştırmacılar, elde ettikleri nicel verilere ve katılımcıların sorulara verdiği yanıtlara dayalı olarak odak katılımcıların eğilimleri belirleyebilirler (Creswell, 2012). Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan BPYA’nın oluşturulmasında Jöns’ün (2009) Alexander von Humboldt Vakfı’nın burs programından yararlanan araştırmacılarla yürüttüğü çalışmadan yararlanılmıştır. Jöns (2009) yaptığı araştırmada benzer şekilde akademik hareketliliğin uzun vadeli etkilerini analiz etmiştir. İlk olarak ilgili araştırmacıdan izin alınmış ve anket Türkçeye çevrilmiştir. Anket, mevcut çalışmanın amaçları doğrultusunda yeniden düzenlenmiş ve dil ve alan uzmanlarının görüşleri ile taslak anket oluşturulmuş ve pilot uygulama yapılarak anket yeniden düzenlenmiştir. BPYA beş bölümden ve 96 sorudan oluşmaktadır. Veriler, odak katılımcıların bazılarının farklı ülkelerde/şehirlerde bulunması nedeniyle Google Forms platformu üzerinden hazırlanan BPYA’nın çevrimiçi formatıyla toplanmıştır. Oluşturulan form odak katılımcılara çeşitli dijital araçlar kullanılarak mesaj ve e-posta yoluyla ulaştırılmıştır.

Veriler SPSS 22 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde frekans ve yüzde değerleri gibi betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Bununla birlikte burs alınan kurum ve burs süresi değişkenlerine göre katılımcı cevapları arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile veriler analiz edilmiştir. Çoklu cevap içeren anket sorularının analizinde ise karşılaştırma tablolarından yararlanılmış ve burs süresi, burs alınan kurum gibi çeşitli değişkenlere göre karşılaştırmalar yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde sırasıyla katılımcıların burs programından yararlanmadan önceki bağlantıları, burs esnasındaki etkileşimleri, burs programından sonraki durumları ve Türkiye’deki kişiler ile bursiyerlerin iş birliklerine dair elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

■ Tablo 2’de bursiyerlerin ev sahibi ülkedeki kişiler ile burs programından önceki bağlantı durumlarının çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumlarını belirlemek için yapılan Ki-kare analizi sonuçları gösterilmektedir.

Katılımcıların burstan önce ev sahibi ülkedeki kişilerle olan bağlantıları ile katılımcıların burs aldıkları kurum ($X^2=92,98$; $p<0,05$), burstan önceki üniversite derecesi ($X^2=68,73$; $p<0,05$) ve burstan önceki istihdam durumu ($X^2=56,15$; $p<0,05$) grupları arasında istatistiksel olarak farklılaşmaya rastlanmıştır. Buna göre katılımcıların %8,2’sinin yakın kişisel bağlantıya, %15,1’inin ise yakın akademik bağlantıya sahiptir. Burs programından önce ev sahibi ülkedeki kişiler ile akademik ve kişisel bağlantısı olanların büyük çoğunluğu TÜBİTAK ve YÖK bursiyerleridir. Yüksek lisans (%23,9) ve doktora mezunu (%50) katılımcıların ev sahibi ülkedeki kişilerle bağlantıya sahip olma oranları lisans mezunu (%9) olan katılımcılara göre daha fazladır. İstihdam durumlarına göre ev sahibi ülkedeki kişilerle bağlantıya sahip olmayan katılımcılar büyük oranda üniversite dışında bir yerde çalışan (%91,4) ve işsiz olan (%90,7) kişilerdir. Üniversitede çalışan katılımcıların daha fazla kişisel ve akademik bağlantıya sahiptir. Ancak katılımcıların %76,7’sinin burs programından önce ev sahibi ülkedeki kişilerle herhangi bir bağlantısı bulunmamaktadır.

Katılımcıların burs programı boyunca bazı alanlardaki etkileşimleri ile ilgili olarak elde edilen bulgular ■ Tablo 3’te sunulmuştur.

Bursiyerler araştırmaları/eğitimi boyunca ev sahibi kurum ve ev sahibi ülkedeki diğer yerler ile yoğun etkileşim gerçekleştirmiştir. Bursiyerlerin %93,9’u ev sahibi kurum ile, %43,2’si ev sahibi ülkedeki diğer yerler ile ve %15,3’ü diğer ülkelerdeki kişiler ile bilimsel bilgi alışverişinde bulunduğunu belirtmiştir. Bursiyerlerin %72,4’ü ev sahibi kurumda, %27,4’ü ev sahibi ülkedeki diğer yerlerde ve %8,4’ü diğer ülkelerdeki bilimsel iş birliklerine katılım sağladığını belirtmiştir. Bilimsel iş birliklerinin bir sonucu olarak bursiyerler, özellikle ev sahibi kurumdakilerle yaptıkları akademik çalışmaları yayınlamıştır. Tüm katılımcıların %90,3’ü ev sahibi kurumdakilerle, %44,8’i ev sahibi ülkedeki diğer kişilerle ve %16,6’sı diğer ülkelerdeki kişilerle yeni akademik bağlantılar kurduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların burs esnasında Türkiye’deki kişilerle bilimsel iş birlikleri ile ilgili katılımcı puanlarının burs alınan kurum değişkenine göre farklılaşma düzeyine dair tek yönlü varyans analizi sonuçları ■ Tablo 4’te gösterilmiştir.

■ Tablo 4’te görüldüğü gibi katılımcıların Türkiye’deki “bir yükseköğretim kurumundaki akademisyenlerle bilimsel iş birliği” puanları ($F=14,392$, $p<0,05$), “doktora mezunu araştırmacılarla bilimsel iş birliği” puanları ($F=8,431$, $p<0,05$), “lisansüstü öğrenciler ile bilimsel iş birliği” puanları ($F=7,045$, $p<0,05$), “diğer araştırmacılar ile bilimsel iş birliği” ($F=3,432$, $p<0,05$) aritmetik ortalamaları arasındaki fark

istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ulaşılan anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için LSD çoklu karşılaştırma testi (post-hoc) yapılmış ve anlamlı farklılığın “bir yükseköğretim kurumundaki akademisyenlerle bilimsel iş birliği” değişkenine göre TÜBİTAK ($X^- = 3,34$) ve YÖK ($X^- = 3,36$) bursiyerleri ile MEB ($X^- = 2,29$) bursiyerleri arasında; “doktora mezunu araştırmacılarla bilimsel iş birliği” değişkenine göre TÜBİTAK ($X^- = 2,51$) ve YÖK ($X^- = 2,75$) bursiyerleri ile MEB ($X^- = 2,29$) bursiyerleri arasında; “lisansüstü öğrenciler ile bilimsel iş birliği” değişkenine göre TÜBİTAK ($X^- = 2,29$) ve YÖK ($X^- = 2,46$) bursiyerleri ile MEB ($X^- = 1,72$) bursiyerleri arasında; “Türkiye’deki diğer araştırmacılar ile bilimsel iş birliği” değişkenine göre TÜBİTAK ($X^- = 2,21$) ve YÖK ($X^- = 2,32$) bursiyerleri ile MEB ($X^- = 1,80$) bursiyerleri arasında olduğu bulunmuştur. Buna göre belirtilen alanlarda TÜBİTAK ve YÖK bursiyerleri, MEB bursiyerlerine göre daha yüksek düzeyde Türkiye’deki kişilerle bilimsel iş birliği gerçekleştirmiştir.

Katılımcıların burs programından yararlanmalarının bir sonucu olarak yayınladıkları akademik çalışmalar ile ilgili bulgular ■ Şekil 1’de gösterilmiştir.

Burs programından sonra bursiyerlerin %45,3’ü ev sahibi kurumdaki danışmanlarıyla; %15,9’u ev sahibi kurumdaki öğrenciler/asistanlar ile; %22’si ev sahibi ülkedeki diğer araştırmacılarla birlikte; %14,8’i başkalarıyla birlikte akademik bir çalışma yaptığını belirtmiştir. Dolayısıyla bursiyerlerin büyük çoğunluğunun burstan sonraki süreçte özellikle ev sahibi ülkedeki kişilerle ortak bilimsel çalışmalar yürüttüğü, bilimsel iş birliklerini devam ettirdiği söylenebilir. Katılımcıların %19,4’ü ($N=78$) ise burstan yararlanmanın bir sonucu olarak herhangi bir akademik çalışmalarının yayınlanmadığını belirtmiştir. Bu durumun nedenleri arasında burs sürecinin devam etmesi, çalışmanın henüz yayınlanmaması ve iş birliği geliştirilmemiş olması olabilir.

■ Tablo 5’te katılımcıların burs alınan kurum değişkenine göre burs programından sonra akademik çalışma yapma durumları gösterilmiştir.

■ Şekil 1

Burs Programından Sonra Birlikte Yapılan Akademik Çalışmalar

■ Tablo 5’te görüldüğü üzere MEB bursiyerlerinin %25,3’ü; TÜBİTAK bursiyerlerinin %10,1’i; YÖK bursiyerlerinin %7,1’i burstan yararlanmanın bir sonucu olarak burs programından sonraki süreçte herhangi bir akademik çalışma yayınlamamıştır. Burs programından sonraki süreçte MEB bursiyerlerinin %43’ü, TÜBİTAK bursiyerlerinin %49,6’sı, YÖK bursiyerlerinin %53,6’sı ev sahibi kurumdaki danışmanlarıyla birlikte; MEB bursiyerlerinin %18,6’sı, TÜBİTAK bursiyerlerinin %11,6’sı, YÖK bursiyerlerinin %14,3’ü, ev sahibi kurumdaki öğrenciler/asistanlar ile; MEB bursiyerlerinin %21,7’si, TÜBİTAK bursiyerlerinin %21,7’si, YÖK bursiyerlerinin %21,4’ün ev sahibi ülkedeki diğer araştırmacılarla birlikte akademik çalışma yayınlamıştır. Dolayısıyla TÜBİTAK ve YÖK bursiyerlerinin daha yüksek oranda ev sahibi ülkedeki kişilerle birlikte ortak akademik çalışmalar yaptığı söylenebilir. Tüm katılımcıların ev sahibi ülkedeki kişilerle akademik çalışma yapma oranları, tek yazarlı olarak veya başkalarıyla birlikte akademik çalışma yapma oranlarına göre daha yüksektir.

Burs programından sonraki süreçte herhangi bir akademik çalışma yayınlamayanların büyük oranda kısa süreli burs alan katılımcılardan oluşmaktadır (6 aydan az %41,2, 6-11 ay %33,3). 6 aydan daha az süreli burs alan kişilerin burs kapsamında ev sahibi kurumdaki kişilerle diğer burs süresi gruplarına göre daha düşük oranda akademik çalışma yapmıştır. Ayrıca uzun süreli burs alanların ev sahibi kurumdaki danışmanla (3-4 yıl %23,8; 4 yıldan fazla %28,2) ve ev sahibi kurumdaki öğrenciler/asistanlar ile (1-2 yıl %27,1; 3-4 yıl %26,2; 4 yıldan fazla %35,2) daha yüksek oranda akademik çalışma yaptıkları belirlenmiştir. Dolayısıyla 1 yıldan daha uzun süreli burs alan kişilerin burstan yararlanmanın bir sonucu olarak hem bilimsel çalışmalar yapmalarının hem de ev sahibi ülkedeki kişilerle akademik iş birlikleri/bilimsel ağlar gerçekleştirmelerinin daha olası olduğu söylenebilir.

Burs programından sonra katılımcıların %17,1’i bir defa; %22,3’ü birden fazla defa ev sahibi ülkedeki araştırmacılarla birlikte konferans, çalıştay, seminer vb. etkinlikler düzenlediğini belirtmiştir. Bursiyerlerin önemli bir kısmı (%39,4) burstan sonraki süreçte ev sahibi ülkedeki kişilerle ortak bilimsel etkinlikler düzenleyerek bilimsel iş birliklerini devam ettirmiştir.

Katılımcıların burstan sonra ev sahibi ülkedeki kişilerle bilimsel etkinlik düzenleme durumları ile yararlanan bursun süresi değişkeni arasında farklılaşma durumlarını belirlemek için ki-kare analizi yapılmış ve anlamlı bir farklılaşmanın olduğu ($p=0,001<0,05$) bulunmuştur. Buna göre 6-11 ay arasında burs alanların en yüksek oranda; 6 aydan daha az süre burs alanların ise en düşük oranda burstan sonra bilimsel etkinlik düzenlemiştir. Dolayısıyla burs alınan süre uzadıkça sonraki kariyer evrelerinde araştırmacıların yabancı bilim insanlarıyla daha fazla iş birliği geliştirdiği söylenebilir.

■ Şekil 2’de katılımcıların burs programından yararlanmanın bir sonucu olarak araştırma projesi/projeleri geliştirme durumları gösterilmektedir. Katılımcıların %28,9’u ev sahibi kurumdaki danışmanlarıyla, %19,7’si ev sahibi kurumdaki/ülkedeki diğer araştırmacılarla, %13’ü ise diğer ülkelerdeki kişilerle birlikte araştırma projesi/projeleri geliştirdiklerini belirtmiştir.

■ Şekil 3’te katılımcıların burs programından sonra ev sahibi ülkedeki kişilerle bilimsel iş birliği ve bilgi alışverişlerini devam ettirme durumları gösterilmektedir.

■ Şekil 3’te görüldüğü gibi katılımcıların %49,1’i ev sahibi ülkedeki kişilerle “düzenli iş birliği”, %61,6’sı “ara sıra iş birliği”, %32,6’sı “burstan sonra bir defa iş

birliği” gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Tüm katılımcıların %74,4’ünün ev sahibi ülkedeki kişilerle “ara sıra bilgi alışverişinde”, %67,5’sinin “düzenli bilgi alışverişinde” bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca 6 aydan az süreli burs alan kişilerin ev sahibi kurumdaki ve ev sahibi ülkedeki araştırmacılarla düzenli bilgi alışverişinde bulunma ve düzenli iş birliği yapma oranlarının oldukça düşük olduğu bulunmuştur. Hem ev sahibi kurumdakilerle hem de ev sahibi ülkedeki araştırmacılarla düzenli iş birliği kuranların daha yüksek oranda bir yıldan daha uzun süreli burs alanlardır.

YÖK ve TÜBİTAK bursiyerleri, diğer kurumlardan burs alanlara göre ev sahibi ülkedeki diğer araştırmacılarla (YÖK=%42,9, TÜBİTAK=%42,6) daha yüksek oranda “ara sıra bilgi alışverişinde” bulunmuştur. Katılımcıların %34,8’i ev sahibi kurumdaki kişilerle, %32’si ev sahibi ülkedeki diğer kişilerle “düzenli bilgi alışverişinde” bulunduklarını belirtmiştir. MEB bursiyerleri (%38,9), YÖK (%28,6) ve TÜBİTAK (%20,9) bursiyerlerine göre ev sahibi kurumun üyeleri ve ev sahibi ülkedeki araştırmacılarla daha yüksek oranda “düzenli bilgi alışverişinde” bulunmuştur. İlerleyen bölümlerde ele alınacağı üzere TÜBİTAK ve YÖK bursiyerleri daha kalıcı, daha uzun vadeli iş birliği ve ağlar kuruyorken; MEB bursiyerleri özellikle burs esnasında yüksek düzeyde bilgi alışverişi gerçekleştirmiştir.

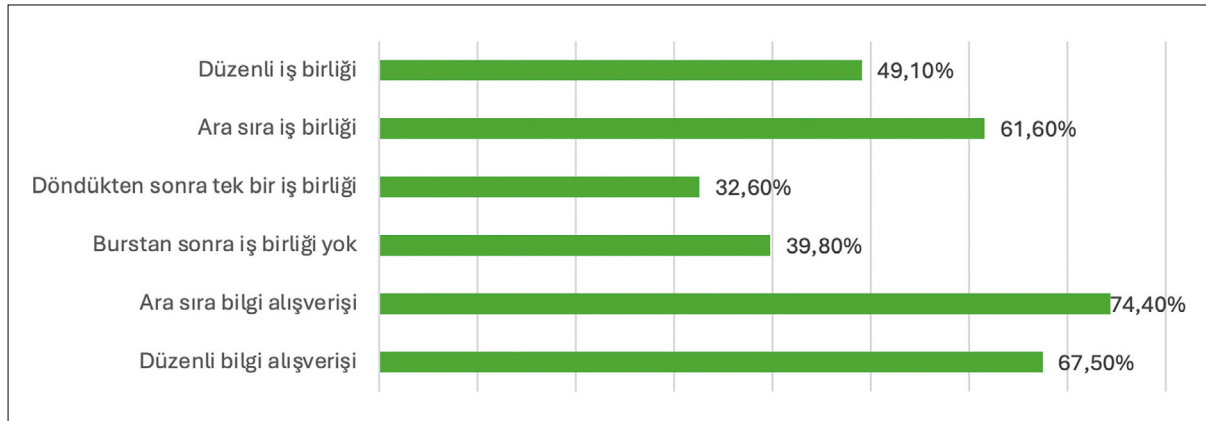
■ Şekil 2

Burs Programından Sonra Birlikte Araştırma Projesi Geliştirme

■ Şekil 3

Burs Programından Sonra Ev Sahibi Ülkedekilerle İş Birliği ve Bilgi Alışverişi

Katılımcıların %20,5'i burstan sonra ev sahibi kurumdaki kişilerle, %19,4'ü ev sahibi ülkedeki diğer kişilerle “daha ileriye dönük iş birliği” kurmadıklarını belirtmiştir. MEB bursiyerleri, diğer bursiyerlere göre ev sahibi kurumun üyeleri ve ev sahibi ülkedeki araştırmacılarla daha yüksek oranda “daha ileriye dönük iş birliği” kurmamıştır. Katılımcıların %30,2'si burstan sonra ev sahibi kurumdaki kişilerle, %31,5'i ev sahibi ülkedeki diğer kişilerle “ara sıra iş birliği” kurduklarını belirtmiştir.

Katılımcıların %25,8'si burstan sonra ev sahibi kurumdaki kişilerle, %23,3'ü ev sahibi ülkedeki diğer kişilerle “düzenli iş birliği” kurduklarını belirtmiştir. Ev sahibi kurumun üyeleri ile en yüksek oranda YÖK bursiyerleri (%39,3) “düzenli iş birliği” kurmuştur. Ev sahibi ülkedeki araştırmacılarla ise en yüksek oranda diğer kurumlardan burs alanlar (%38,5) ile MEB bursiyerleri (%26,2) “düzenli iş birliği” kurmuştur. Katılımcıların %17,1'i burstan sonra ev sahibi kurumdaki kişilerle, %15,6'sı ev sahibi ülkedeki diğer kişilerle “döndükten sonra tek bir iş birliği” kurduklarını belirtmiştir. MEB bursiyerleri, diğer bursiyerlerine göre ev sahibi kurumun üyeleri (%19) ve ev sahibi ülkedeki araştırmacılarla (%19,5) daha yüksek oranda “döndükten sonra tek bir iş birliği” kurmuştur.

Tüm katılımcıların %71,6'sı burs programından sonra ev sahibi ülkeyi tekrar ziyaret etmemiştir. Katılımcıların %11,5'i burs programından sonra ev sahibi ülkeyi arkadaşlarını veya akrabalarını ziyaret etmek için; %13'ü tatil için ve %3,8'i diğer nedenlerden dolayı ziyaret ettiğini belirtmiştir. Bursiyerlerin %8,4'ü ev sahibi ülkede uzun süreli bir işe girdiğini ve bundan dolayı ev sahibi ülkede yaşamaya başladığını ifade etmiştir. Dolayısıyla katılımcıların %8,4'ünün burs programından yararlanmanın bir sonucu

olarak Türkiye’den göç ettiği söylenebilir. Araştırmacıların önemli bir kısmının akademik hareketliliklerden sonra anavatanından göç etmiş olması, Türkiye’nin bilimsel gelişimi açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir. Ayrıca burs alınan süre uzadığında katılımcıların ev sahibi ülkeyi tekrar ziyaret etme oranlarının arttığı; 6 aydan daha uzun süreli burs alan kişilerin ev sahibi ülkeye göç etme oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

■ Şekil 4’te katılımcıların Türkiye’de gerçekleştirdiği faaliyetler gösterilmektedir. ■ Şekil 4’te görüldüğü üzere, burs programından yararlanmanın bir sonucu olarak tüm katılımcıların %7,2’si Türkiye’de herhangi bir bilimsel faaliyet gerçekleştirmezken; %82,3’ü Türkiye’de çeşitli bilimsel faaliyetler gerçekleştirmiştir. Katılımcıların %15’i burs programı kapsamında yürüttükleri araştırma sonuçlarını Türkiye’deki bilimsel dergilerde, kitaplarda yayınlamış; %9,7’si Türkiye’deki bilimsel dergiler/kitaplar için hakemlik/editörlük; %15,2’si Türkiye’deki öğrenciler/araştırmacılar için mentörlük/danışmanlık; %5,9’u Türkiye’de çeşitli kurumlardaki araştırma birimleri için üyelik gerçekleştirmiştir.

Tüm katılımcıların %2,6’sı burs programlarından sonra Türkiye’de başka bir işe başvurmuştur. Katılımcıların %15,4’ü burs programları sayesinde Türkiye’deki kurumlardan yeni bir akademik unvan aldığını belirtmiştir. Bununla birlikte katılımcıların %14,4’ü Türkiye’deki aynı burs programı yararlanıcıları ile temasta bulunmuştur. Belirtilen bu faaliyetlerin dışında katılımcıların %14,6’sı diğer bilimsel faaliyetlerde bulunmuştur. Dolayısıyla burs programlarının bir sonucu olarak katılımcıların beceri ve bilgilerini Türkiye’ye transfer etmek için yoğun bilimsel faaliyetlerde bulunduğu söylenebilir.

■ Şekil 4

Katılımcıların Burs Programından Yararlanmaları Sonucunda Türkiye’de Gerçekleştirdikleri Faaliyetler

TÜBİTAK bursiyerleri (%57,4) diğer burs alınan kurum gruplarına göre daha yüksek oranda araştırma sonuçlarını Türkiye'deki bilimsel dergilerde/kitaplarda yayınlamıştır. Yine TÜBİTAK bursiyerlerinin daha yüksek oranda Türkiye'deki bilimsel dergiler/kitaplar için hakemlik/editörlük (%33,3); Türkiye'deki öğrenciler/araştırmacılar için mentörlük/danışmanlık (%51,2) yaptıkları; Türkiye'de başka bir işe başvurdıkları (%10,1) belirlenmiştir. Bu durumun nedenlerinden birisi, özellikle TÜBİTAK bursiyerlerinin doktora tezi sırası araştırma bursu gibi Türkiye'de yürüttükleri çalışmalar kapsamında burs almış olmaları olabilir. En çok MEB bursiyerleri (%43,4) Türkiye'deki aynı burs programı yararlanıcıları ile temas kurmuştur. Herhangi bir bilimsel faaliyet gerçekleştirmediği belirlenenlerin oranı MEB bursiyerleri (%26,2) için diğer kurumlardan burs alanlara göre oldukça yüksektir. Dolayısıyla MEB bursiyerlerinin burstan yararlanmanın sonucunda Türkiye'de daha az bilimsel faaliyet gerçekleştirdiği söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Yükseköğretimdeki akademik hareketlilikleri burs programları bağlamında ele alan bu çalışmada, akademik hareketlilik gerçekleştiren kişilerin büyük çoğunluğunun burs programından önce ev sahibi ülkedeki kişilerle herhangi bir bağlantısı bulunmaz iken burs programlarından sonra farklı ülkelerdeki yabancı araştırmacılarla uzun süreli dostluklar ve akademik bağlantılar/bilgi ağları oluşturduğu ortaya konulmuştur. Araştırmacıların önceki yurtdışı deneyimleri hem daha sonraki hareketlilik planları üzerinde (Netz & Jaksztat, 2014) hem de uzun süreli bilgi ağları oluşturmaları üzerinde oldukça önemli ve olumlu bir etkiye sahiptir.

Çalışmada burs alarak hareketlilik gerçekleştiren araştırmacıların araştırmaları/eğitimleri boyunca başta danışmanları olmak üzere ev sahibi kurumdaki kişiler ile yoğun etkileşim gerçekleştirmelerinin, onların ev sahibi ülkelerde ve diğer ülkelerde bulunan araştırmacılar ile uzun süreli bilimsel iş birlikleri geliştirmelerini sağladığı bulunmuştur. Benzer şekilde Balyer ve Özcan (2022) araştırmacıların özellikle tez danışmanları sonraki süreçlerde ortak bilimsel çalışmalar yürüttüğünü belirtmektedir. Akademik hareketlilik gerçekleştiren araştırmacılar, oluşturdukları bilimsel iş birlikleri ve bilgi ağları ile sahip oldukları ayrıcalıklı kullananak hem yararlandıkları burs esnasında hem de sonraki kariyer evrelerinde daha nitelikli bilimsel çalışmalar gerçekleştirmiştir. Farklı ülkelerdeki akademisyenlerin ulus ötesi iş birliğine dayalı olarak ürettiği ortak bilimsel yayınlar, akademisyenler ve araştırmacıların uluslararası ağ oluşturduğunun ve önemli sosyal sermaye edindiğinin bir göstergesidir.

Araştırmacıların uluslararası hareketliliklere bağlı olarak edindikleri olduğu sosyal sermayeler, diğer bilgi merkezlere ulaşmayı sağlamakta, kurumlar arasındaki ilişkileri güçlendirmekte (De Filippo ve ark., 2009) ve

ortak projelerin ve ortak yayınların geliştirilmesini teşvik etmektedir. Çalışmada araştırmacıların burs programından sonra diğer araştırmacılarla birlikte yayınlar yaptığı, yabancı bilim insanlarıyla birlikte araştırma projesi geliştirerek, konferans, çalıştay, seminer vb. etkinlikler düzenleyerek bilimsel iş birliklerini ve bilgi alışverişlerini devam ettirdiği bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar, hareketliliklerin bilimsel bilginin yayılmasını kolaylaştırdığını ve geniş bir alanda transfer edilmesine katkı sunduğunu ortaya koymaktadır. De Filippo ve arkadaşlarının (2009) da belirttiği gibi akademik hareketlilikler bilimsel iş birliklerini kalıcı hale gelmesini sağlamakta ve bilimsel çıktılarının kalitesini ve etkisini geliştirmektedir.

Araştırmada elde edilen bir diğer sonuca göre Türkiye'deki akademisyenlerin yabancı bilim insanlarıyla ortak çalışmalar yürütmesi, Türkiye'deki araştırmacıların görünürlüklerini arttırmakta ve yürütülen çalışmaların daha nitelikli olmasını sağlamaktadır. Burs programları ile desteklenen uluslararası akademik hareketlilikler, bursiyerlerin kişisel gelişimlerine ve kariyer ilerlemelerine önemli katkılar sağlamaktadır. Hareketlilikler araştırmacıların yeni deneyimler edinmesini, çalışma alanlarındaki yeni yöntem ve araştırmaları öğrenmesini, yurtdışında edindikleri tecrübe ve deneyimlerini anavatanlarındaki öğrencilere ve meslektaşlara aktarmasını, yabancı dil ve proje yazma gibi becerilerinin gelişmesini, uluslararası bilimsel bağlantılar kurmasını ve bakış açılarının gelişmesini sağlamaktadır. Yine bilimsel iş birlikleri araştırmacıların yerelde yürüttüğü araştırmaların ülke dışındaki bir kuruluş tarafından desteklenmesini de sağlamaktadır. "Araştırmacıların uluslararası iş birliği ağlarına dahil olabilmeleri için tanınırlıklarının ve görünürlüklerinin artması gerekmektedir. Yurtdışı eğitim imkanlarının artırılması bu ilişkilerin kurulması için en sağlam yoldur." (Akçığit & Özcan-Tok, 2020, s.13). Bu bağlamda gelişmekte olan bir ülke olarak, Türkiye'deki akademik hareketlilik girişimlerinin burs programlarıyla daha fazla desteklenmesi oldukça önemlidir.

Çalışmada, bursiyerlerin yabancı bilim insanlarıyla ürettiği ortak yayınların hem araştırmacılara hem de araştırmacıların anavatanlarına önemli katkıların olduğu da ortaya konulmuştur. Uluslararası akademik hareketlilik literatüründe de belirtildiği gibi akademik hareketlilikler ile yayınlar arasındaki ilişki inovasyon bağlamında önemli bir göstergedir. Etki oranı yüksek olan makalelerin yazar sayısının artması, makalelerin niteliğini de arttırmaktadır (Siekierski ve ark., 2018). Farklı ülkelerdeki araştırmacıların iş birliğine dayalı olarak üretilen ortak yazarlı çalışmaların yalnızca bir ülkeyle sınırlı olan bilimsel yayınlara göre atıf sayısı daha fazla olabilmekte ve bu durum üniversite sıralamalarında önemli bir gösterge kabul edilmektedir. Benzer şekilde Alemu (2020) da uluslararası akademik hareketliliklerin araştırma üretkenliğini, verimliliğini ve araştırma kalitesini arttırdığını belirtmektedir. Bu yönüyle de akademik hareketlilikler Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarının gelişimi açısından da kıymetlidir.

Sosyal Sermaye Kuramı açısından değerlendirildiğinde, yurtdışında eğitim almanın bir sonucu olarak akıcı İngilizce konuşmak, araştırma yöntemleri hakkında daha etkili beceriler edinmek, geniş bir araştırma ağına dahil olmak gibi akademik hareketlilikler ile kazanılan birçok özelliğin, araştırmacıların yükseköğretim alanında ayrıcalıklı konuma yükselmesini sağladığı bulunmuştur. Yine çalışmada bursiyerlerden bazılarının burs programları sayesinde Türkiye’de yeni bir işe başvurduğu veya terfi ettiği bu yönüyle de akademik hareketliliklerin etkili sermayeler edinmede önemli bir araç olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yükseköğretim alanında ayrıcalıklı bir sınıf habitusuna sahip olan kişiler, akademik hareketlilikler yoluyla anavatanlarındaki işgücü piyasalarına onları ayrıcalıklı kılacak eğitim sertifikaları/diplomaları ile geri dönerler (Waters, 2009). Kim (2009) ise akademik hareketliliklerin ülkedeki saygın üniversitelerde istihdam edilmenin bir yolu olarak görüldüğünü belirtmektedir. Bu yönüyle akademik hareketlilikler araştırmacılar için sınıf atlamanın, ya da sınıf habitusunu değiştirmenin önemli bir aracıdır.

Bireylerin eğitim ortamlarında başarılı olarak nitelendirilmesi için yüksek kültürel sermayeyi temsil eden bir kimliğe ve yüksek sınıf habitusuna sahip olmaları gerekmektedir (Bourdieu, 1988). Ackers (2005) akademik hareketlilik gerçekleştiren bilim insanlarının kendi ülkelerine döndüklerinde veya başka bir ülkeye taşındıklarında hareketlilik kapsamında gittikleri ev sahibi ülke ve ev sahibi kurumla bağlarını koruduğunu; ilişkiler ağını sürekli olarak geliştirmeye çalıştıklarını ve oluşturulan iş birliği ağlarının hem kendi kariyerlerini hem de öğrencilerinin ve diğer meslektaşlarının kariyerlerini geliştirmeye hizmet ettiğini belirterek hareketlilik gerçekleştiren bilim insanlarının sosyal sermaye kazanımlarına dikkat çekmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada elde edilen sonuçlar Sosyal Sermaye Kuramı ile ilgili literatürdeki bu ve buna benzer diğer bulguları desteklemektedir.

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuca göre burs alarak akademik hareketlilik gerçekleştiren kişiler, burs sürecinde ve burstan sonra Türkiye’deki araştırmacılarla çeşitli iş birlikleri geliştirmiş ve bilgi ve becerilerini transfer etmeye çalışmıştır. Bursiyerlerin Türkiye’de yürüttüğü bilimsel faaliyetler, hareketlilik gerçekleştiren kişilerin uluslararası araştırmacı ağlarına dahil olmasıyla yakından ilişkilidir. Jöns’ün (2008) de belirttiği gibi, akademisyenlerin farklı ülkeler arasındaki döngüsel akışları hem anavatanlarında hem de diğer ülkelerde bilgi merkezlerinin oluşumunu teşvik etmektedir. Bununla birlikte araştırmacı ağları bilgi ve deneyim alışverişini teşvik etmekte ve bilgi transferini kolaylaştırarak kurumların ve ülkelerin bilimsel kapasitesini etkilemektedir (Siekierski ve ark., 2018).

Araştırmada MEB bursiyerlerinin burs programından sonraki süreçte bilimsel araştırma yürütme ve yayın yapma, ev sahibi kurumdaki kişilerle ile düzenli iş birliği kurma oranlarının daha düşük olduğu, burs programından sonra ev sahibi

kurumun üyeleri ile en yüksek oranda YÖK bursiyerleri düzenli iş birliği kurduğu, TÜBİTAK ve YÖK bursiyerleri Türkiye’deki akademisyenlerle/araştırmacılarla daha yüksek düzeyde bilimsel iş birliği gerçekleştirdiği, yine TÜBİTAK bursiyerlerinin burs programı kapsamında daha yüksek oranda Türkiye’de bilimsel faaliyetler gerçekleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada burs süresi değişkeninin bursiyerlerin faaliyetlerini ve akademik ağlar kurmasını etkileyen önemli bir değişken olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre bir yıldan daha kısa süreli burs alan kişilerin burs programından sonra yabancı araştırmacılarla iş birliği ağı oluşturma ve ortak bilimsel faaliyet gerçekleştirme oranları düşüktür. Özellikle 6 aydan daha az süreli burs alan kişilerin ev sahibi kurumdaki kişilerle birlikte akademik çalışma yapma, düzenli bilgi alışverişinde ve düzenli iş birliğinde bulunma oranları oldukça düşüktür. Bir yıldan daha uzun süreli burs alan kişilerin hem diğer araştırmacılarla birlikte bilimsel çalışma yürütmesi hem de ev sahibi ülkedeki kişilerle akademik iş birlikler/bilimsel ağlar gerçekleştirme oranları daha yüksektir. Bu doğrultuda akademik hareketliliklerden araştırmacıların daha fazla fayda elde edebilmesi için bir yıldan daha uzun süreyle desteklenmesi gerekmektedir.

Burslar ile gerçekleşen hareketliliklerde bursiyerlerin mezun olduktan sonra anavatanlarına dönüp dönmeyeceği önemli bir endişedir (Henseler & Plesch, 2009). Bu çalışmada da katılımcıların, hareketliliklerinin bir sonucu olarak, %8,4’ünün Türkiye’den göç ettiği ve burs alınan süre uzadıkça araştırmacıların göç etme eğilimlerinin arttığı bulunmuştur. Araştırmacıların önemli bir kısmının akademik hareketliliklerden sonra anavatanından göç etmiş olması, uluslararası akademik hareketlilikler bağlamında Türkiye açısından olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Akademik hareketlilikler ile daha üstün niteliklere erişen yüksek vasıflı araştırmacıların kendi ülkelerinden daha iyi fırsatların olduğunu düşündükleri başka bir ülkeye göç etmesi (Rozhenkova, 2021) beklenen bir durumdur. Ancak Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından araştırmacı göçünün sonuçları yükseköğretim sistemleri için tehdit oluşturabilmektedir.

Günümüzde yükseköğretim alanında gittikçe daha karmaşık hale gelen problemlere etkin ve kullanımı yaygın çözümlerin üretilmesi (Akçığit & Özcan-Tok, 2020) ve yükseköğretimdeki uluslararasılaşma girişimlerinin desteklenmesi için hem yurtdışı hem de yurt içi iş birliklerine ihtiyaç vardır. Özellikle üniversite sıralamalarının önemli bir boyutunu temsil eden yükseköğretimde uluslararasılaşmanın ve iş birliklerine dayalı bilimsel çalışmalar yürütmenin giderek önem kazanması, akademik hareketliliklerin teşvik edilmesini, hareketlilik süreçlerinin kolaylaştırılması ve beyin göçü gibi akademik hareketliliklerin olumsuz etkilerinin azaltılması için politik dönüşümlerin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Tüm bu tartışmalar ve ulaşılan sonuçlar bağlamında bu araştırmada politika geliştiriciler ve diğer araştırmacılar için sunulan öneriler şu şekildedir:

Türkiye’de burs programları ile finansman desteği sağlanan akademik hareketliliklerin kolaylaştırılması ve yaygınlaştırılması için daha önce gerçekleştirilen “5 Yılda 5000 Öğrenci Projesi” gibi girişimlerin teşvik edilmesi önemlidir. Bilimsel diasporalar gibi girişimlerle akademik hareketlilik gerçekleştiren kişilerin bilgi ve tecrübelerinin Türkiye’ye transfer edilmesinin sağlanması, yurtdışında eğitim alan bursiyerler ile Türkiye’deki bilim insanları arasındaki iş birliğinin artırılması, Türkiye’nin akademik hareketliliklerden daha fazla fayda elde etmesini sağlayacaktır. Ayrıca bilimsel diasporalar ile yurt dışında ikamet eden Türk bilim insanlarıyla samimi ilişkilerin geliştirilmesi Türkiye’deki beyin göçünün olumsuz etkilerinin azaltılmasını sağlayabilir. Yine burs programından sonraki süreçlerde araştırmacıların ülke dışındaki iş birliklerinin devam ettirdikleri dikkate alınarak, araştırmacıların gelişimlerinin takip edilmesi ve Türkiye’de kalmaları için teşviklerin sağlanması da gereklidir. Ayrıca Türkiye’deki akademisyenlerin sahip olduğu uluslararası ağlar/sosyal sermayeler, henüz ülke dışına seyahat etmemiş kariyerinin başındaki araştırmacıların hareketliliklere katılımında etkin bir araç olarak kullanılabilir. Çalışmada burs süresinin bursiyerlerin yurt dışında edindiği kazanımları etkileyen önemli bir değişken olduğu bulunmuştur. Bundan dolayı ülke dışına olan akademik hareketliliklerde burs süresinin en az bir yıl olacak şekilde planlanması gerekmektedir.

Gelecekteki araştırmalar için akademik hareketliliklerde araştırmacıların/bursiyerlerin yaşadığı sorunların ve göç gibi akademik hareketliliklerin olumsuz sonuçlarının nitel bir çalışmayla araştırılması kıymetli olabilir. Akademik hareketlilik gerçekleştiren ve gerçekleştirilmeyen araştırmacıları karşılaştıran sosyal ağ analizi gibi çalışmalar, akademik hareketliliğe yeni bakış açıları kazandırabilir. Bununla birlikte akademik hareketliliklerin yürütülmesinde gelişmekte olan diğer ülkelerdeki politika uygulamaları araştırılarak hareketlilik süreçlerinin bu ülkeler lehine işletilmesi için öneriler sunulabilir.

Extended Abstract

Formation of Knowledge Networks Through Academic Mobilities: A Study in the Context of Scholarship Programs

Internationalization initiatives in higher education have increasingly enhanced the transnational mobility of researchers and academics. Today, academic mobility has become a crucial mechanism for knowledge production and exchange. The international experiences of scholars contribute not only to their individual career development but also to the scientific capacities of their home countries (Ackers, 2010; Jöns, 2008). In recent years, the growing number of scholarship programs in Türkiye has emerged as one of the main mechanisms promoting such mobility. In this context, this study aims to examine how academic mobility realized through scholarship programs contributes to researchers' knowledge networks, acquisition of social capital, and Türkiye's scientific development.

Literature Review

International academic mobility is a process through which individuals gain both cultural and scientific capital (Jacob & Meek, 2013; Rostovskaya et al., 2020). Within the framework of Bourdieu's (1988) theory of social capital, the academic field is conceptualized as a "field" in which actors struggle to accumulate cultural and social capital. In this sense, education serves as a means of gaining a privileged position within this field. Academic mobility enables researchers to establish connections with international research communities, improve their language proficiency, and increase their visibility in global academic circles (Kim, 2018; Walters, 2009). In developing countries, academic mobility often occurs through scholarship programs. These programs not only enhance individual capital accumulation but also facilitate the transfer of scientific knowledge at the national level (Ackers, 2005). In Türkiye, particularly government-funded scholarship programs have played a significant role in facilitating academic mobility and strengthening researchers' scientific and cultural capital by supporting international collaborations (Aysu Köksal, 2021; TÜBİTAK, 2024). However, studies investigating the long-term effects of academic mobility in Türkiye remain limited. Therefore, this study constitutes one of the rare empirical examples evaluating the effectiveness of Türkiye's academic mobility policies.

Method

The research was conducted using a quantitative survey design. The population consists of individuals who have participated in academic mobility abroad through various scholarship programs organized by institutions in Türkiye. The sample comprises 391 students, researchers, and academics selected through criterion and snowball sampling

methods. Data were collected via the *Scholarship Beneficiaries Survey*, adapted from Jöns's (2009) study on Humboldt Foundation fellows. The survey includes five sections and 96 items. Data were analyzed using SPSS 22, employing descriptive statistics, chi-square tests, and one-way ANOVA. Comparisons were made according to variables such as the sponsoring institution and the duration of the scholarship.

Findings

According to the findings, 76.7% of participants had no connections with individuals in the host country before their scholarship. However, this changed significantly during the scholarship period: 93.9% reported scientific information exchange with the host institution, 43.2% with other researchers in the host country, and 15.3% with individuals in other countries. TÜBİTAK and YÖK fellows reported higher levels of scientific collaboration with academics in Türkiye compared to MEB fellows. The duration of the scholarship directly affects the nature of scientific interaction. Participants with scholarships longer than one year developed more intensive academic engagement within host institutions and were more active in joint publications, projects, and seminars. For instance, 49.1% of long-term fellows maintained regular collaboration with host institution members, while this rate was considerably lower among those with scholarships shorter than six months. In the post-scholarship period, 45.3% of participants continued to collaborate with their host supervisors, 22% with other researchers in the host country, and 39.4% organized joint scientific events. Moreover, 28.9% developed research projects with their host supervisors, and 19.7% with other international researchers. Additionally, 61.6% reported occasional, and 32.6% regular, scientific exchanges. After returning to Türkiye, 82.3% of the participants engaged in various scientific activities, including publishing research findings in national journals (15%), mentoring or consulting (15.2%), serving as referees or editors (9.7%), and participating in research units (5.9%). TÜBİTAK fellows were the most active in these post-return activities, while MEB fellows were less involved in academic engagements within Türkiye. Furthermore, 8.4% of participants permanently migrated to their host countries after completing their scholarships, indicating a potential risk of "brain drain" for Türkiye.

Discussion

The findings demonstrate that academic mobility contributes to the enhancement of researchers' social and cultural capital, thereby strengthening international knowledge networks. However, the sustainability of these

gains depends on the structure and durability of scholarship policies. Although Türkiye's scholarship programs successfully support overseas research experiences, they often lack sufficient institutional mechanisms to ensure the effective reintegration and utilization of returning scholars' accumulated expertise. The limited post-return collaborations observed among participants confirm this structural shortcoming. Thus, Türkiye's scholarship policies need to be restructured to better support long-term knowledge circulation and international research collaboration capacity. From Bourdieu's (1988) theoretical perspective, the cultural and social capital acquired through scholarships enhances researchers' positions within the academic field; however, the reproduction of this capital at the national level remains limited. Weak institutional infrastructure hinders returning fellows from maintaining their international networks, leading to the short-lived nature of the acquired benefits. Moreover, participants with shorter scholarships were less likely to form lasting knowledge networks. The tendency of some fellows to migrate permanently to their host countries increases the risk of brain drain and undermines the intended "knowledge transfer" function of mobility programs (Rozhenkova, 2021). Therefore, academic mobility should not only be interpreted through individual success stories but also through systemic inequalities, policy deficiencies, and the structural conditions of the national scientific ecosystem.

Conclusion and Recommendations

In conclusion, academic mobility through scholarship programs significantly contributes to both researchers' career development and Türkiye's scientific capacity. The knowledge networks established through these experiences may enhance the international visibility of Turkish universities in the long term. However, short-term scholarships appear insufficient for building lasting academic networks. Accordingly, policymakers should consider extending the duration of scholarship programs beyond one year, monitoring and supporting returning scholars' academic activities, fostering collaborations with Turkish researchers abroad through scientific diasporas, and developing incentive mechanisms to encourage researchers to remain or return to Türkiye. Additionally, national mobility initiatives such as the "5,000 Students in 5 Years Project" should be revived. These policy reforms would help ensure the sustainability of academic mobility within Türkiye's higher education system and enhance the active participation of Turkish researchers in international knowledge networks.

Kaynakça

- Ackers, L. (2005). Moving people and knowledge: Scientific mobility in the European Union1. *International Migration*, 43(5), 99-131. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2005.00343.x>
- Ackers, L. (2010). Internationalisation and equality: The contribution of short stay mobility to progression in science career. *Recherches Sociologiques et Anthropologiques*, 41(1), 83-103. <https://doi.org/10.4000/rsa.189>
- Akçığit, U. & Özcan-Tok, E. (2020). *Türkiye bilim raporu* (Rapor No. 43). TÜBA Raporları.
- Alemu, S. (2020). Transnational mobility of academics: Some academic impacts. *Center for Educational Policy Studies Journal*, 10(2), 7-10. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1258231.pdf>
- Aybar, D. H. (2016). *Erasmus hareketlilik programının Türk kamu üniversitelerinin uluslararasılaşma sürecine etkisi: Akdeniz Üniversitesi örneği*. (Yayın No.440603) [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aysu Köksal, Y. (2021). *Mutluluk ekonomisi ve beyin göçü: Türkiye örneği*. (Yayın No.671442) [Doktora Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Azoulay, P., Ganguli, I. & Zivin, J. G. (2017). The mobility of elite life scientists: Professional and personal determinants. *Research Policy*, 46(3), 573-590. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2017.01.002>
- Balyer, A. & Özcan, K. (2022). Eğitim ve araştırma amaçlı gerçekleştirilen uluslararası akademik hareketliliğin katkısına dair akademisyen görüşleri. *Journal of Qualitative Research in Education*, 31, 140-158. <https://doi.org/10.14689/enad.31.1606>
- Bauder, H. (2015). The international mobility of academics: A labour market perspective. *International Migration*, 53(1), 83-96. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2012.00783.x>
- Bourdieu, P. (1988). *Homo academicus*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. University of Chicago Press.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Chellaraj, G., Maskus, K. E. & Mattoo, A. (2005). *The contribution of skilled immigration and international graduate students to US innovation* (Vol. 3588). World Bank Publications.
- Creswell, J.W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. PEARSON.
- De Filippo, D., Casado, E. S. & Gómez, I. (2009). Quantitative and qualitative approaches to the study of mobility and scientific performance: A case study of a Spanish university. *Research evaluation*, 18(3), 191-200.
- Dika, S. L. & Singh, K. (2002). Applications of social capital in educational literature: A critical synthesis. *Review of Educational Research*, 72(1), 31-60. <https://doi.org/10.3102/00346543072001031>
- Guth, J. & Gill, B. (2008). Motivations in East-West doctoral mobility: Revisiting the question of brain drain. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(5), 825-841. <https://doi.org/10.1080/13691830802106119>
- Henseler, M. & Plesch, J. (2009). How can scholarship institutions foster the return of foreign students?. *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*, 229(4), 382-409. <https://doi.org/10.1515/jbnst-2009-0403>
- Jacob, M. & Meek, V. L. (2013). Scientific mobility and international research networks: Trends and policy tools for promoting research excellence and capacity building. *Studies in Higher Education*, 38(3), 331-344. <https://doi.org/10.1080/03075079.2013.773789>
- Jöns, H. (2008). Academic travel from Cambridge University and the formation of centres of knowledge. *Journal of Historical Geography*, 34(2), 338-362.
- Jöns, H. (2009). Brain circulation and transnational knowledge networks: Studying long-term effects of academic mobility to Germany, 1954-2000. *Global Networks*, 9(3), 315-338. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2009.00256.x>
- Kim, S. (2018). Voluntarily exiled? Korean state's cultural politics of young adults' social belonging and Korean students' exile to a US community college. *Higher Education*, 76(2), 353-367. <https://doi.org/10.1007/s10734-017-0212-3>
- Kim, E. & Díaz, J. (2013). *Immigrant students and higher education*. ASHE Higher Education Report 38, 6. <https://dokumen.pub/immigrant-students-and-higher-education-ashe-higher-education-report-386-1nbsped-9781118673089-9781118614150.html>
- Köşer-Akçapar, Ş. (2009). *Turkish Highly Skilled Migration to the United States: New Findings and Policy Recommendations*. (MiReKoc Research Program) Koç University. https://www.academia.edu/35401659/TURKISH_HIGHLY_SKILLED_MIGRATION_TO_THE_UNITED_STATES_NEW_FINDINGS_AND_POLICY_RECOMMENDATIONS
- Netz, N. & Jaksztat, S. (2014). Mobilised by mobility? Determinants of international mobility plans among doctoral candidates in Germany. *International Perspectives on Higher Education Research*, 11, 35-59. <https://doi.org/10.1108/S1479-362820140000011009>
- Rostovskaya, T. K., Skorobogatova, V. I., Pismennaya, E. E. & Bezverbnny, V. A. (2020). Incoming and outgoing academic mobility in Russia and abroad: Main trends, administrative challenges. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 41(1), 154-166. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-03-2020-0091>
- Rozhenkova, V. (2021). Addressing Brain Drain: Institutional and National Dimensions. Wiseman, A. W. (Ed.), *Annual Review of Comparative and International Education 2020 (International Perspectives on Education and Society, Vol. 40)*, (s. 197-214) içinde. Emerald Publishing Limited, Leeds. <https://doi.org/10.1108/S1479-367920210000040012>
- Sancho, D. (2017). Escaping India's culture of education: Migration desires among aspiring middle-class young men. *Ethnography*, 18(4), 515-534. <https://doi.org/10.1177/1466138116687591>
- Siekierski, P., Lima, M. C. & Borini, F. M. (2018). International mobility of academics: Brain drain and brain gain. *European Management Review*, 15(3), 329-339. <https://doi.org/10.1111/emre.12170>
- Taşçı, G. (2022). Bridges to the future: Mobility experiences of early-career researchers. *Research in Educational Administration & Leadership*, 7(1), 162-207. <https://doi.org/10.30828/real.1010307>
- Teichler, U. (2015). Academic mobility and migration: What we know and what we do not know. *European Review*, 23(2), S6-S37. <https://doi.org/10.1017/S1062798714000787>

- TÜBİTAK. (2024, Şubat 21). *Geçmiş dönem verileri*. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu. <https://www.tubitak.gov.tr/tr/burslar/lisansustu/arastirma-burs-programlari/2214-a/icerik-gecmis-donem-verileri> adresinden 21 Şubat 2024 tarihinde alınmıştır.
- Waters, J. L. (2009). Transnational geographies of academic distinction: The role of social capital in the recognition and evaluation of overseas credentials. *Globalisation, Societies and Education*, 7(2), 113-129. <https://doi.org/10.1080/14767720902907895>
- Woolley, R., Turpin, T., Marceau, J. & Hill, S. (2008). Mobility matters: Research training and network building in science. *Comparative Technology Transfer and Society*, 6(3), 159-186. <https://doi.org/10.1353/ctt.0.0014>
- Yang, P. (2016). *International mobility and educational desire: Chinese foreign talent students in Singapore*. Springer.
- Yıldız, S. & Balyer, A. (2024, Mayıs). *Türkiye’de akademik hareketlilikle ilgili araştırmalar: Araştırma gündemleri ve gelecekteki araştırmalar*. 10. International Eurasian Educational Research Congress (EJER), Kocaeli, Türkiye.

Tablo 1

Araştırmanın Örneklemini ile İlgili Bazı Tanımlayıcı Bilgiler

Değişken	Gruplar	n	%
Burs Alınan Kurum	MEB	221	56,5
	TÜBİTAK	129	33
	YÖK	27	6,9
	Diğer	14	3,6
Cinsiyet	Kadın	198	50,6
	Erkek	193	49,4
Yararlanılan Bursun Süresi	6 aydan az	20	5,1
	6-12 ay	87	22,3
	1-2 yıl	94	24
	3-4 yıl	103	26,3
	4 yıldan fazla	87	22,3

Tablo 2

Katılımcıların Burstan Önce Ev Sahibi Ülkedeki Kişiler ile Bağlantıları

Değişken			Yakın Kişisel Bağlantılar	Yakın Akademik Bağlantılar	Bağlantı Yok	X ²	p
Burs Alınan Kurum	MEB	f	11	4	206	92,98	.001
		%	5,0	1,8	93,2		
	TÜBİTAK	f	19	45	65		
		%	14,7	34,9	50,4		
	YÖK	f	1	8	18		
		%	3,7	29,6	66,7		
Üniversite Derecesi	Lisans	f	6	3	148	68,73	.001
		%	3,8	1,9	94,3		
	Yüksek Lisans	f	10	22	102		
		%	7,5	16,4	76,1		
	Doktora	f	16	34	50		
		%	16,0	34,0	50,0		
İstihdam	Üniversite Dışında Bir Yerde Çalışan	f	5	4	96	56,15	.001
		%	4,8	3,8	91,4		
	İşsiz	f	5	5	98		
		%	4,6	4,6	90,7		
	Üniversitede Çalışan	f	22	50	106		
		%	12,4	28,1	59,6		
Toplam		f	32	59	300		
		%	%	8,2	15,1		

Tablo 3

Katılımcıların Burs Sürecindeki Bazı Etkileşimleri

		Ev Sahibi Kurum	Ev Sahibi Ülkedeki Diğer Yerler	Diğer Ülkeler
Bilimsel bilgi alışverişi	f	367	169	60
	%	93,9	43,2	15,3
Bilimsel iş birliklerine katılım sağlama	f	283	107	33
	%	72,4	27,4	8,4
Akademik çalışmalarını diğer araştırmacılarla birlikte yayınlama	f	253	74	33
	%	64,7	18,9	8,4
Yeni akademik bağlantılar kurma	f	353	175	65
	%	90,3	44,8	16,6

Tablo 4

Katılımcıların Türkiye'deki Bilimsel İş Birlikleri ile İlgili Puanlarının Burs Alınan Kurum Değişkenine Göre Farklılaşma Düzeyi Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p	Fark
Türkiye'deki bir yükseköğretim kurumundaki akademisyenlerle bilimsel iş birliği	MEB	221	2,29	1,52	G.Arası	102,94	3	34,31	14,39	,000	1-2
	TÜBİTAK	129	3,34	1,58	G.İçi	922,76	387	2,384			1-3
	YÖK	28	3,36	1,39	Toplam	1025,7	390				
	Diğer	13	2,77	1,78							
Türkiye'deki doktora mezunu araştırmacılarla bilimsel iş birliği	MEB	221	1,82	1,19	G.Arası	44,36	3	14,78	8,431	,000	1-2
	TÜBİTAK	129	2,51	1,48	G.İçi	678,74	387	1,754			1-3
	YÖK	28	2,75	1,48	Toplam	723,11	390				
	Diğer	13	2,08	1,32							
Türkiye'deki lisansüstü öğrenciler ile bilimsel iş birliği	MEB	221	1,72	1,16	G.Arası	35,22	3	11,74	7,045	,000	1-2
	TÜBİTAK	129	2,29	1,47	G.İçi	645,03	387	1,667			1-3
	YÖK	28	2,46	1,40	Toplam	680,26	390				
	Diğer	13	1,62	1,04							
Türkiye'deki diğer araştırmacılar ile bilimsel iş birliği	MEB	221	1,80	1,23	G.Arası	17,62	3	5,873	3,432	,017	1-2
	TÜBİTAK	129	2,21	1,37	G.İçi	662,21	387	1,711			1-3
	YÖK	28	2,32	1,41	Toplam	679,83	390				
	Diğer	13	2,08	1,49							

■ Tablo 5

Katılımcıların Burs Programından Sonra Yaptıkları Akademik Çalışmalar

Akademik Çalışma Yayınlama Durumu	Burs Alınan Kurum				
		MEB	TÜBİTAK	YÖK	Toplam
Hayır	f	56	13	2	71
	%	25,3	10,1	7,1	19,2
Evet, tek yazar olarak	f	42	39	5	86
	%	19,0	30,2	17,9	22,5
Evet, ev sahibi kurumdaki danışman ile birlikte	f	95	64	15	174
	%	43,0	49,6	53,6	45,3
Evet, ev sahibi kurumdaki öğrenciler/asistanlar ile birlikte	f	41	15	4	60
	%	18,6	11,6	14,3	15,9
Evet, ev sahibi ülkedeki diğer araştırmacılarla birlikte	f	48	28	6	82
	%	21,7	21,7	21,4	22
Evet, başkalarıyla birlikte	f	31	19	5	55
	%	14,0	14,7	17,9	14,8
Diğer (yayın aşamasında vb.)	f	48	16	8	72
	%	21,7	12,4	28,6	19,4

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported (CC BY-NC-ND 4.0) Lisansı standartlarında; kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (çevrimiçi bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarıyla açık erişim olarak yayımlanmaktadır. / *This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported (CC BY-NC-ND 4.0) License, which permits non-commercial reuse, distribution and reproduction in any medium, without any changing, provided the original work is properly cited.*

Yayıncı Notu: Yayıncı kuruluş olarak Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) bu makalede ortaya konan görüşlere katılmak zorunda değildir; olası ticari ürün, marka ya da kuruluşlarla ilgili ifadelerin içerikte bulunması yayıncının onayladığı ve güvence verdiği anlamına gelmez. Yayıncının bilimsel ve yasal sorumlulukları yazar(lar)ına aittir. TÜBA, yayınlanan haritalar ve yazarların kurumsal bağlantıları ile ilgili yargı yetkisine ilişkin iddialar konusunda tarafsızdır. / *Publisher's Note: The content of this publication does not necessarily reflect the views or policies of the publisher; nor does any mention of trade names, commercial products, or organizations imply endorsement by Turkish Academy of Sciences (TÜBA). Scientific and legal responsibilities of published manuscript belong to their author(s). TÜBA remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.*